

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul II. — No. 16.

20 Aprilie, 1897

«CLERICALISMUL» IN POLITICA ROMÂNILOR ARDELENI

— Cite-va notițe ca răspuns d-lui Teodoru —

Tribuna din Sibiu primește de la d. n. G. G. Volenti un raport despre o conferință a d-lui Teodoru la Paris.

Raportul începe ast-fel:

In seara de 5 Aprilie c., d-l *D. A. Teodoru* licențiat in litere, profesor (?) la «Hautes Etudes», a ținut *în franțuzește*, in localul Secțiunii Ligei (Café Voltaire), o conferință asupra Românilor din Transilvania și politica *externă*.

Ședința s'a deschis la ora 9 sub presidenția d. lui *Ion T. Ghișă*, președintele Ligii din Paris. Pe lângă întreaga colonie română au mai luat parte la conferință: d-nii *J. Picardi*, profesor la «Hautes études», ginerile marelui *Réнан*, *Paul Ed. Deschamps*, *Baronul Thénard*, *Duschesne-Fournet*, *Regismansset*, *Schmidt-Beauchez*, *Loverdo*, *Gavrilovitz*, d-nii *Maury* și foarte mulți alți studenți *sârbi, bulgari, celi, francezi*.

D. Volenti schițează apoi cuprinsul conferinței. Din acest resumat vedem, că d. Teodoru a făcut în conferința sa *critica* atitudinii politice a Românilor din Transilvania, arătând că ea este *clericală*, că nu ține seamă de nevoile economice ale poporului, că din pricina notei ei clericale ea este staționară, dovadă că a proclamat și ține la pasivitatea electorală, că Români din Transilvania «lipsesc de precisiune» și «nu au vederi hotărâte în politica externă».

Conferențiarul mai combate apoi seria de articole ce a apărut anul trecut în *Liga Română*, sub titlul *Chestiunea națională*, zicând că și acele articole «lipseau de precisiune» în privința politicii externe, întocmai cum lipsește în această privință și atitudinea Românilor de peste munți.

Trebuie să regretăm și noi, cum regretă

și Tribuna, că d. Teodoru, în loc de a arăta situația creată Românilor de către Unguri, a găsit de cuviință să presinte pe Români din Transilvania, *în fața unui public compus mai ales din străini, (și în franțuzește!)*, — drept ignoranți și neînțelegători de propria lor situație.

Tot așa nu pricepem ce scop avea *acolo, și în franțuzește*, o polemică cu articole publicate în *Liga Română*?!

Dacă d. Teodoru, «profesor» la «Hautes Études», ținea să dea Românilor din Transilvania consilii în politica pe care ei ar trebui s'o urmeze, el putea să-și publice criticile într'un ziar din Transilvania sau de aici, și dacă vōia să combată articolele publicate anul trecut în *Liga Română*, n'avea de cît să ne trimită nouă sau altui ziar românesc opiniunile sale, dar ce înțeles poate avea aceasta critică și polemică cu Români din Transilvania și cu noi, *în fața unui public străin*, care de sigur va fi așteptat lămuriri de altă natură de la d. Teodoru?

«*Tribuna*» discutând aceasta conferință, zice între altele:

Conferențele din străinătate, ce se inaugurează acum într'un mod laudabil din partea tinerimei noastre de pe la universități au — si trebuie să aibă — ca scop: informarea străinilor despre situația noastră, cu tendența de înfiera barbarul sistem al politicii maghiare și a deștepta interesul și simpatia cercurilor europene pentru cauza noastră. Avind în vedere acest scop, *credem, că e cu desăvîrșire greșit, ca Români noștri să se apuce a ne critica înaintea străinilor și a ne prezenta ca pe un popor, care nu-și cunoaște și nu-ș înțelege*

rostul seu politic. Procedînd astfel, nu scopul propus, ci contrarul are să fie ajuns.

Nu suntem dușmani ai criticei; din contră. E chiar de lipsă o critică a sistemului urmat în politica noastră. Dar critica să fie dreaptă, basată, și se fie făcută aici acasă între noi. La ce ne-am critica înaintea străinilor, a căror sprijin moral îl căutăm?

Dar conferențiarul a tras și o concluzie din criticile sale zicînd, că *Români ar trebui să facă pe față o politică de agitațiuni în contra Rusiei.*

Nu intrăm azi în discuțiunea acestei idei, dar ni se pare, că d. Teodoru, expunînd această tactică politică în fața unui public compus și din *Francezi, Sîrbi, Bulgari și Cehi* — nu și-a atins scopul pe care-l va fi urmărit....

În privința imputării pe care o face d. Teodoru politicii Românilor din Transilvania, că ea ar fi influențată de clericalism, dăm loc aici următoarei întîmpinări pe care ne o trimite d. G. B. Duică.

Tema indicată prin acest titlu ar merita de sigur să fie obiectul unei amănunțite cercetări monografice. Originile acestei politici «clericale», care coincid cu întinderea politicii austriace asupra Ardealului, peripețiile ei, care presintă un firesc paralelism cu curentele similare din celelalte provincii ale Austriei, întru cît ele sunt determinate de puterea centrală, ne-ar descoperi că istoria Ardealului alcătuiește foarte interesante capitole din istoria Austriei. Baronul Helfert, care-i un serios istoric și un bun cunoscător al arhivelor vieneze, simțînd din ele ce frumoase pagine s'ar putea scrie relative la Români ardeleni în cadrul politicii imperiale, regretă odată (în *Die österreichische Schule*) că lucrarea aceasta nu s'a făcut și nu se face. Lucrarea aceasta ar arunca lumină clară și asupra acelei politice, pe care d-l Teodoru de la Paris crede că o poate judeca definitiv și după puținul material ce ne stă pînă azi la dispoziție.

Fără îndoială partea clericalismului nu-i

neînsemnată în istoria Ardealului, dar ea nu-i decît o parte Clericalismul nu domină exclusiv. Și ori cît de liber-gînditori am fi, istoria aceasta nu poate fi înfierată cu vorba «clerică-staționară.»

Fenomenele, cari au îndemnat pe d-l Teodoru ca în conferența sa ținută la Paris să se plîngă de clericalism în istoria și politica Ardelenilor, nu sunt fapte pur bisericesti. De acest fel se ține numai o serie de fapte, care marchează întărirea confesiunii greco-catolice. Aceiași oameni, care contribue la aceasta, desăvîrșesc însă și progrese culturale și făptuesc acte politice, care nu mai dau roade clericale. Nu era numai micimea numărului de oameni conducători pricina că ei se găsesc și în biserică, și în școli, și în literatură, și în politică, ci pricina era și faptul, că din momentul, în care Austria aruncă pe la 1700 o lumină în barbaria provincială a Transilvaniei, în decurs de 150 ani Români înzadar ar fi căutat să înjghebe alt corp, care să-i represinte, afară de biserică. Aceasta nu era posibil. Ideile vechi se bat în capete cu cele noi și în Ardeal, dar se bat pe unicul teren al organizației bisericesti-naționale. Clericalismul, cultivat de Austria, nu putea să nu prinză teren, dar el nu a dominat totul. Ba a produs și crise, pentru-că a întilnit de mai multe ori o opoziție tare.

Numai la început, pînă cătră 1740, el domină aproape necontestat de Români. Dar fiind strașnic contestat de politicianii și confesiunile acatolice, el nu poate să se întemeeze bine. Cînd era să răsufle mai ușor, i se ivește în față episcopul Inocențiu Clain, care nu represintă «cel mult interesele clerului» — cum se exprimă darea de seamă asupra conferenței d-lui Teodoru, apărută în Tribuna — ci și a celorlalte clase de Români, ale nobilimii și țărănimii, cerînd pentru toate egalitatea, de care se bucurau aceleași clase la celelalte nații. Clain vor-

bește de drepturi «naturale» — cuvinte care răsunaseră deja în Apusul european ca «religie naturală», etc., — însă ideea aceasta nu se concretizează prin nimic lămurit, pentru ca să putem decide ce sferă îi dase el acestui cuvânt în aplicația lui asupra constituțiilor, politice.

Dar nu trebuie uitat un lucru. Nu trebuie uitată întrebarea: unde se afla în acelaș timp mișcarea literară-liberală în Europa? Inocenție Clain moare la 1751. În acelaș an moare în Anglia lordul Bolingbroke, care întâia oare lovește cu știință și spirit în sistemul *politic* al bisericii și care condamnă pasivitatea politică. Pasivitatea aceasta o condamnă, după vechia pildă, și d-l Teodor ca urmare a politicei conduse de clerici și clericali. Dar Clain era activ, foarte activ și fără a ceti pe Bolingbroke.

Ar fi fost prea de vreme să cerem ca noile mișcări să treacă așa de repede din Anglia pînă la Ardeleni. Ele făceau un drum mai încet, decît azi. Voltaire și Rousseau, reprezentanții francezi ai aceleiaș direcții, mor aproape trei-zeci de ani după Clain. Aceste date cronologice arată, că nu era de așteptat să vedem în Ardeal deja în epoca lui I. Clain reflexe liberale, deși, din tot felul cum se presintă Clain, eu nu mă îndoesc că el n'ar fi fost destul de receptiv pentru înoini.

Clain cade jertfă unei crize produse de clericalism în unire cu nobilimea. Unei crize similă îi cade jertfă și Gr. Maior, pe care abia tînărul Iosif II îl scapă. Nu sunt semnificative aceste crize?

Tocmai crizele acestea au preparat terenul pentru a treia criză, în care asemenea este sigur, că *liberalismul* era persecutat de *clericalism*.

Mișcarea anticlericală primită din Anglia la începutul secolului XVIII ajunsese sub Maria Teresia în Viena, de unde avea să se resfrîngă și asupra Ardealului, în epoca lui Maior și Șincai. Pînă ce direcția anti-

clericală a putut ajunge să însemneze ceva și la Viena, trecuseră optzeci de ani de lupte literare și politice anti-clericale în Europa. Indată ce ea a prins în Viena, a aruncat scînteii în toate provinciile habsburgice. Mișcarea luă aici caracterul suprematisărei prin Stat a bisericii. Ideile formulate de Hontheim-Febronius predominau spiretele. Intre papă și biserică se punea ca controlor și corector — împăratul. Fără licența lumească nu se mai tipăreau ordinațiunile papești, sărbătorile se micșorară; planul de studii pentru teologi și școale îl făcea guvernul (1).

Știm că în timpul acestei învîrtejiri a spiritelor și sistemului de guvernămînt s'a reformat și vechiul catechism al lui Canisius, în sens anti-clerical, în toate acele părți principale pe care se răsema politica clericală. Reformatorul acestui catechism a fost Ignatie Felbiger, care a fost profesor și lui — Șincai, care-i atestă acestuia (în 1780) că a studiat bine metoda de catechizare după regulamentul cesaro-crăesc și care era omul anume chemat la Viena să învețe noua teorie reformată, noul drept reformat de Febronius. *Șincai a fost elevul și aderentul anti-clericalilor*. Acest lucru să nu-l fi știut și episcopul Bobb? Această împrejurare să nu fi contribuit nimic la atitudinea dirjă ce o ia Șincai în Ardeal față de autorități bisericești? Cred că este imposibil a răspunde cu *nu*.

Noua atmosferă se închiagă și în Viena. Toate mișcările liberale în feluritele ei forme se întăresce, între altele, și nu numai în Viena — ci și în Sibiu — și francmasoneria, care avusese un mare dușman (pe la 1740—1745) și în Colonic,

(1) Asupra acestor schimbări sunt de citit *Beidtel, Untersuchungen über die kirchlichen Zustände in den österreichischen Staaten*, începutul; și cercetările prelatului catolic austriac *Brunner* asupra istoriei secrete a lor. În *Brunner* se găsesc și cite-va pagini ce-i privesc direct pe Români, cari, întrealtel, erau descriși Papei ca fiind foarte ignoranți.

prelatul, care făcuse unirea în Ardeal. Sub Iosif II francmasoneria răsufală ușor. În loja de la Sibiu găsim printre francmasoni amici de-ai lui Șincai și Maior, găsim pe Eder și Sulzer și mai găsim pe doctorul de ochi și scriitorul român Ioan Molnar. Între aceste persoane s'au stabilit de sigur și legături de idei. Eu voiu da două probe. Fratele lui Molnar este agitatorul anti-catolic, Popa Tunsu-Molnar, popă greco-oriental; dus la Viena, merge și frate-său doctorul cu el și îl mintue de judecăți și-i obține și o pensie, precum povestește Petru Maior. În această afacere doctorul Molnar este ajutat de Gaia, un român, funcționar înalt și aderent și el al noului sistem Legăturile se ved de departe! Al doilea cas nu-i politic, ci literar. Papiu Ilarianu a publicat în biografia lui Șincai un apel al unei «societăți filosofești a neamului românesc în Mare Principatul Ardealului» și notează că mai înainte Ungurii transilvani voiaū să formeze o societate științifică avînd în frunte pe Bánffy de Losoncz, francmason și el. Ideea aceasta se produsese însă în loja francmasonă dela Sibiu, precum reiese aceasta din studiul lui Zieglauer asupra lojei, studiu publicat în *Archiv für siebenbürgische Landeskunde*. Românii, care nu erau în loje, se gătiau la 1795 să ajute, independent de ea, ideile pe care le profesa ea, răspîndind o cultură «filosofică». Literaților români să nu le fi vorbit de ea Eder și Sulzer și Molnar?!

Este evident că mișcarea anti-clericală începuse a-și face loc și printre Români. Șincai și Molnar sunt în fruntea ei. Aripile lor bat însă puțin, de oare-ce sub Leopold II și mai ales sub Francisc I se iau

măsuri ca pretutindenii liberalismul să fie jupit de aripi. Și totuș nu trece mult timp și o altă crisă se produce la 1843, în care clericalismul este iarăș contestat: aici el stă în față cu Simion Bărnuț.

Și acum ne permitem a întreba: ar fi fost posibil ca o politică, care se naște cu I. Clain și este înriurită de oameni și scriitori ca Șincai și Bărnuț, să fie atit de clericală în cit d-l Teodoru să se crează în drept, s'o condamne într'o conferință ținută la Paris? Este după expunerile mele lesne de înțeleles, că liberalismul nu a fost atit de exclus din Ardeal, în cit d-l Teodoru să mai aibă drept a zice că «pe de altă parte *nu trebuie să se uite, că acel care a început agitația politică e un episcop și că clasele diriguitoare din Transilvania sunt fii intelectuali ai clerului*. Se știe însă de ce spirit staționar e însuflețită vecinic *politica clericală*, — în cit de și tot ce s'a făcut pină acum în Transilvania, se datorește clerului, se poate întimpla — cum se întimplă de obicei — ca acel factor, care a fost în stare să facă un pas spre progres, să rămînă staționar și să impedece ori ce alt progres?»?

Din darea de seamă asupra conferinței nu vedem pe ce probe *luate din viața Ardelenilor* se va fi întemeiat acusa că politica lor este în pericol a deveni «staționară». Numai cunoscînd aceste probe am fi gata să ne ocupăm și cu semnificațiunea lor. Necunoscîndu-le trebuie să încheiem articolul, exprimînd dorința ca adevărului să-i deschiză drum și d-l Teodoru, de ale cărui bune intenții de alt-fel nu ne îndoim.

George Bodgan-Duică.

REVENDECAȚIUNI FĂRĂ TEMEI

Toate stăruințele și finețele diplomației europene de a împiedica sau de a localiza cel puțin în insula Creta conflictul greco-

turc, n'au adus de-cit un efect contrar: de adeslănțui un adevărat resboi greco-turcesc pe teritor macedonean și grec.

Cînd îți reamintești tiradele diplomației la adresa Grecilor și energia ei de hirtie în toată daravera aceasta orientală, mai curînd îți vine să crezi, că una sau alta din marile puteri va fi avînd un interes *nu* de a stinge focul, ci de a-l fomenta, suflînd mereu în el. Grecii, ori-cît de voinicoși s'ar crede pe sine, și ar reuși să facă pe alții a-i crede tot ast fel, de sigur nu ar fi îndrăsnit să persiste într'o atît de cerbicoasă resisență față cu așa numitul «concert europeanesc», dacă ei ar fi avut certitudinea, că acest concert va fi existînd de fapt. E probabil, că ei erau asigurați despre contrarul: că acest concert, ce face atîta paradă cu «hotărîrile» sale, cu comedia ce se numește «blocadă», nu există decît la suprafață, în note diplomatice oficiale reci și rigide, dar - că în realitate fie-care mare putere tinde a-și face pe sub mină trebșoarele sale, chiar *în detrimentul* mult preamăritei «păci generale» a Europei. N'are să mai treacă multă vreme, și deosebitele tendințe și aspirațiuni ale marilor puteri rivale în Orient au să iasă destul de plastic în relief.

Pînă atunci Turcii și Grecii au vreme să se sfîșie între dinșii în beneficiul altora.

* * *

Înțelegeam lupta Grecilor pentru anexarea insulei Creta la regatul grecesc, și ne era simpatică această luptă, pentru că vedeam în ea o nouă și energică manifestare a principiului de naționalitate, căruia i se închină toate națiunile sfîșiate de arbitrarul forței brutale.

Dar tocmai pentru-că ținem la valorarea acestui principiu, nu înțelegem rostul invasiunei grecești în *Macedonia*.

Știm noi, că megalomania panelină consideră Macedonia drept o țară grecească și tinde a o încorpora Statului grecesc. Este deci evident, că și acest războiu, provocat de Greci, nu avea în vedere atît

Creta, cît mai ales un petic din roditorul și binecuvîntatul pămînt al Macedoniei.

Adevărul e însă, că Macedonia nu e etnicește țară grecească, ci o țară polietnică și poliglotă, în care Grecii nu constituiesc decît o infimă minoritate de locuitori de orașe, și nimic mai mult.

Pe ce principiu se pot întemeia Grecii astă-zi, cînd rîvnesc să ocupe Macedonia? Evident, că numai pe un principiu *contrar* ideii naționale.

Pentru acest cuvînt, simpatiile Europei nu mai sunt și nu pot fi de partea Grecilor, pentru-că «Europa» însemnează civilizațiune, iar aceasta este incompatibilă cu veleitățile Grecilor de cucerire și de supunere de popoare.

Negreșit, nimeni nu poate lua avînturile de operetă ale Grecilor în serios. La urma urmelor, cine-i putea împedica pe preținșii descendenți ai lui Achile să se dea în spectacol europeanesc, să se joace de a ocupațiunea Macedoniei? Popor meridional, viu și plin de ambițiuni mistuitoare, Grecii nu se puteau mîrgini la Creta, ei simțesc mînia de a înlocui pe Turci în Macedonia și de a înlemni pe națiunile continentului nostru cu vigoarea și curajul lor....

Din vina Turcilor, situația în Orient e atît de putredă, încît Grecii își pot permite luxul de a se umfla în penele lor, chiar cu risicul de a se face ridicoli.

Era însă o iluziune, dacă Grecii credeaue, că în cazul inprobabil al unei victorii desăvirșite asupra armatelor turcești ei vor putea rămînea stăpîni pe Creta și pe o parte din Macedonia. Tot ce pare probabil că vor putea dobîndi, mai curînd sau mai tîrziu, este anexarea Cretei, nici-odată a Macedoniei, unde sunt interesate mai multe puteri, cari nu prea par dispuse a-și sacrifica propriile lor aspirațiuni de dragul filelenismului cîtor-va filologi eliniști din Occident.

* * *

Faptul în sine, că Grecii se resboiesc

cu Turcii, nu ne-ar preocupa prea mult, pentru-că dacă este adevărat, că vr'o mare putere i utilizează pentru scopurile ei proprii, e treaba altor mari puteri a dejuca asemenea manopere.

Războiul greco-turc se poartă însă pe un teritoriu locuit aproape numai de frații noștri aromâni, cari trebuie să sufere ast-fel toate calamitățile răsboinice pentru o cauză nu numai străină de ei, ci cu desăvârșire contrară intereselor lor de conservare națională.

Românii din Macedonia sunt supuși credincioși ai Sultanului, pentru-că, în situația în care ei se găsesc, ei la el mai întâlneau din când în când oare-care bunăvoință în contra sistematicelor uneltiri ale Panelenismului.

Ce soartă li s'ar crea Aromânilor, dacă Grecii prin simulacrul lor de războiu ar reuși să încorporeze o parte a Macedoniei locuite de Aromâni? O știm din experiența de pînă acum, și mai bine o știu Aromânii ei înșiși.

N'au deci nici Românii din Macedonia și nu putem avea nici noi simpatii pentru donchijotadele paneleniste față cu Macedonia.

Dacă se găsesc aici colea Români, și cite o gazeta românească, entusiaști de năvălirile Grecilor în Macedonia, acești Români nu-și dau seama nici de consecințele incalculabile ale acestei invasiuni pentru situația din întregul Orient și deci și pentru noi, și nu-și dau seama nici de situația Românilor din Macedonia.

Relația actuală dintre Greci și naționalitățile din Macedonia presintă multe puncte de analogie cu situația Maghiarilor și a naționalităților din Ungaria în revoluția ungurească de la 1848.

Ungurii se îmbrăcaseră în piele de leu, luaseră o atitudine marțială și făceau pe pionierii ideilor de libertate și egalitate. În multe puncte ale Europei răsăreau simpatii pentru ei și antipatii pentru decadenta împărăție austriacă de atunci.

În Europa mai nimeni nu știa, că Ungaria nu este o țară etnicește maghiară, ci eterogenă, și că naționalitățile nemaghiare nu numai că nu credeau în declamațiunile ungurești despre «libertate», ci nu voiau măcar să auză de regim maghiar în Ungaria, pentru că bine știau ele ce le așteaptă, dacă luptele maghiare erau să fie, precum au fost, încununete de succes. Considerația aceasta, foarte întemeiată, făcu pe naționalități să se dea de partea «reacțiunii», a împărăției, în contra năzuințelor ungurești de «libertate» și independență. Urma a dovedit, că naționalitățile aveau dreptate a se feri de stăpînirea maghiară și «Europa» aude azi cu mirare, că mult giugiuliții ei Maghiari de la 48, pionierii «libertăților», nu sunt decît niște despoți, cari nu meritau simpatiile de cari atunci au fost împărțâșiți.

Intocmai ast-fel de mici despoți ar fi și Grecii, dacă le-ar fi succes a rupe o parte din Macedonia spre a o feri sub «civilisată» lor oblăduire.

Și precum Maghiarii aveau îndrăzneala de a se întemeia pe principiul naționalităților în luptele lor în contra Austriei, tot ast-fel și Grecii invoacă mai ales acest principiu pentru revendicările lor în Macedonia.

Și unii și alții sunt de rea credință, pentru că principiul naționalităților nu vrea să zică înlocuirea unei stăpîniri *străine* cu alta, ci *emanciparea* naționalităților de sub asemenea dominațiuni.

Da, este în interesul civilizațiunii generale, ca Grecii să fie recunoscuți stăpîni în Creta, dar tot acest interes pretinde, ca ei să fie ținuți la distanță de Macedonia, pentru că acolo n'au ce căuta.

Compătimim în sinceritate pe Greci pentru catastrofele de cari au dat în acest războiu, dar ei trebuie să știe, că o politică națională serioasă nu se inspiră nici odată de tirade demagogice, ci de idei bine lă-

murite, drepte și bine cumpănite. Vindecați de ocamdată de mania lor asupra Macedoniei, Grecii vor face bine să-și mărginească revendicările lor la teritoriul locuit de Greci și să se împace și ei cu gândul,

că peninsula balcanică trebuie să devină proprietatea de fapt a popoarelor ce o locuiesc, iar un domeniu de exploatare.

Caton.

DE CE NE LIPSEȘTE ENTUZIASMUL ÎN CHESTIUNILE NAȚIONALE?

IV

Pentru ca să începem de sus, să cercetăm puțin programele școlilor noastre din punctul de vedere al istoriei patriei. Un candidat la bacalaureatul clasic a învățat istoria națională în clasa a treia și a patra primară, apoi în a patra gimnazială și încolo nimic. Nu-i vorba, programa actuală prevede și în clasa șaptea istoria țării ca obiect secundar pe lângă cea modernă și cea contemporană. Dar fiind dat spiritul în care s'întocmesc programele actuale în privința istoriei, de sigur că e *rara avis* printre profesori acela, care va izbuti să predea cu succes o materie așa de vastă în 100 de lecții cite sunt aproximativ într'un an școlar. Așa dar, în liceul clasic, de unde ne ese elita societății noastre, nu se predă decît un singur an istoria națională și vom vedea cum se predă. Ce idee poate să aibă studentul actual din universitățile noastre despre istoria țării lui, dacă s'a mulțumit cu aceea ce i se dă în școală relativ la ea? Trebuie în cazul acesta să ne mirăm de înaltele cunoștințe istorice ale bacalaureaților noștri și să nu ne mai scandalizăm cînd ni se zice, că studențimea noastră nu-și bate capul, în fond, pentru chestia națională, și cînd ni se vorbește de superficialitatea manifestațiilor ei în această privință.

Puțini, foarte puțini studenți au avut și au curagiul să răsfoiască puțin analele noastre, să-și adîncească ochii în tainele

istoriei neamului lor și să se îmbete de mîndrețea, de frumusețea, de farmecul epizoadelor trecutului nostru. Și dacă, în vremile cînd se agită chestiuni însemnate, studenții se pun în fruntea masselor turburate, nu este pentru că studențimea în întregul ei e conștientă de rolul ce are de îndeplinit, ci pentru că în sînul ei sunt mulți ambițioși cari caută să se folosească de ori și ce prilej pentru a se scoate în evidență.

Și ignoranța completă a studențimii în această materie își găsește explicare suficientă în puținii ani în cari ea a învățat istoria națională. După noi, programele școlilor secundare ar trebui ast fel întocmite încît, predîndu-se istoria universală, cel puțin în cursul inferior să se dea o mai mare întindere părții în legătură mai strînsă cu istoria română. De-aminteri nu suntem cei d'întîi care am emis această opinie. Domnul Ioan Găvănescu zice în prefața istoriei săle a evului mediu:

«Ori ce popor are dreptul să privească lumea istorică din punctul său de vedere...

«... S'ar părea că principiul, de sine înțeles, cînd e formulat, exprimă o procedare inevitabilă a spiritului omenesc în genere. Ori-ce om *nu poate* să nu privească lumea din punctul său de vedere; ori ce popor *nu poate* să privească evenimentele istorice din alt punct de vedere decît din al intereselor lui.

«Aceasta este absolut adevărat, însă numai în teorie abstractă, și pentru popoarele ajunse la maturitate intelectuală și culturală. Copilul, fie el individ sau națiune, vede, de regulă, lucrurile

prin ochii altora. Noi am văzut, pînă mai ieri, istoria universală prin ochii Francezilor sau Germanilor. Și mi se pare că tot așa o mai privim încă și astăzi.

«Uitați-vă la cărțile noastre de școală. Ele se estind asupra evenimentelor cari interesează, în prima linie, pe Francezi sau pe Germani. Francezii și Germanii și-au scris cărțile istorice pentru ei și spre a orienta tinerile lor generații în cercul luminii istorice, care se raportează, mai întii de toate, la viața națiunii lor.

«Victor Duruy, în *Petite histoire du moyen âge* (pag. 133) spune, că la mijlocul evului mediu sunt numai trei fapte interesante: Cruciatale, lupta papilor cu imperiul și rivalitatea dintre Franța și Anglia, «care pînă în 1328 își dispută provinciile, și pînă în 1453 chiar coroana.»

«*Le reste de l'Europe, adaugă el, vit dans l'isolement et l'obscurité.*»

«Dar în acea «izolare și obscuritate», noi vedem, aici în Răsărit, fapte capitale, așa de interesante, din punctul de vedere al vieții noastre naționale, ca și rivalitatea Franței cu Anglia pentru aceste două națiuni.

«In acea «izolare și obscuritate» se ridică imperiul româno-bulgar, care s'a măsurat cu două imperii, bizantin și latin, și mai-mai le-a răpus, pe cel dintiiu în aplauzele marelui papă Inocențiu al III; pe cel d'al doilea, în ciuda lui.

«In acea «izolare și obscuritate» se pune temelia Statelor române și se începe, între ele și Ungaria, o rivalitate tot așa de interesantă pentru noi, ca și rivalitatea dintre Franța și Anglia pentru Francezi.

«In acea «izolare și obscuritate» apare în Răsăritul Europei înspăimîntătoarea semi-lună, care trimite fiori de groază pînă în adincul Apusului, Și poporul nostru are mîndria că atunci, împreună, cu celelalte popoare mici dintre Balcani și Carpați, și încă mai des *singur*, a servit de «stîlp al lumii apusene»,

Și cu brațul lui armat
Pasul soartei l'a schimbat.

«Dar ce'i pasă istoricului francez de faptele glorioase și de luptele pe viață și pe moarte ale unui mic popor de la Dunăre, pierdut în Răsăritul Europei?

«Pentru el, noi trăim în «izolare și obscuritate», fiind că viața noastră n'are nici o influență și n'aduce nici o lumină asupra vieții și destinului poporului său.

«Dar nouă ce ne pasă de încurcăturile lui Childeric și ale lui Sigebert, cu niște femei ca Fredegunda, Calsvinta și Bruneho, cari pricinuesc atîtea omoruri și provoacă resbele între Franci. Aleg numai un exemplu. Dacă un istoric francez insistă, cu nume proprii, asupra acestor întâmplări, lucrul se explică și se justifică. Ei scriu istoria din punctul de vedere al intereselor vieții lor naționale. Ceea ce nu se justifică însă, este că și noi o scriem tot așa, adică o prescriem, traducînd cărțile străine în limba noastră, N'ar mai rămînea, spre a complecta procedarea, decît să traducem și *viața lor* în *viața noastră*.

«Pe noi ne interesează mai întiiu noi, și mediul istoric înconjurător, vecinii noștri. «A cunoaște, este a putea» zicea Aug. Comte. Maxima filosofului francez se aplică la universul istoric, ca și la cel fizic; la omul individ ca, și la popoare.»

Iată deci un pedagog rutinat, un fost inspector școlar, un eminent profesor universitar, care a ajuns la convingerea, că spiritul programelor noastre în materie de istorie este greșit și că trebuie să'l schimbăm.

Dar cum? Istoria universală se învață azi în cursul inferior în trei ani și se repetă, amplificată, în alți trei ani din cursul superior. Pentru ce această alcătuire nesăbuită? Dar elevul care învață istoria veche în clasa I nu are timp s'o uite pînă în clasa V? Și nu e de vină pentru aceasta școlarul, ci e de vină chipul anormal în care i se predă istoria în cursul inferior. Diviziunile istoriei sunt așa de radicale și cele trei evuri așa de deosebite că elevul, cînd intră în clasa a II-a, unde învață evul mediu, nu este silit să-și amintească nici fir din ce a învățat într'antia, și elevul din clasa a III-a poate în voia cea bună să uite istoria evului mediu fără a păgubi nici cînd studiul timpurilor moderne. Dar mai ales de la clasa a III-a la a IV-a saltul este amețitor, în special pentru o minte copilărească. De unde în timp de trei ani ai parcurs șirul timpurilor istorice fără a-ți se pomeni nimic de neamul tău și de rolul ce-l juca în aceste timpuri, în clasa a IV-a și se face descrierea unor eveni-

mente petrecute în aceiași ani, dar de cari nici nu auziseși! Și acele evenimente sunt mai însemnate pentru țara ta decît acele învățate mai înainte! Ne închipuim dar cum și istoria universală se uită pînă în cl. V., și cum acea a Românilor se învață prost în cl. VI, și credem că singurul mijloc de a face să se învețe bine istoria universală, este a face, ca un fir roș, cum zice d-l Găvănescul, să o străbată din rădăcină pînă în creștet. Și acel fir roș este istoria Românilor, în genere istoria patriei. Acest lucru l'au priceput Francezii și Germanii; noi am luat de la dînșii litera programelor, dar nu le-am priceput spiritul.

Ei bine, ar trebui să se dea în istoria veche a popoarelor o mai mare atenție istoriei Romanilor, în legătură cu istoria neamurilor ce au locuit peninsula balcanică în cursul acelei epoci. În istoria medie deja Românii ocupă un rol important; ei bine, profesorul ar trebui să degajeze din nămolul de fapte ce caracterizează caosul medieval, acele cari ne privesc pe noi, și slavă Domnului, ele sunt destule și destul de importante. În istoria modernă și contemporană, ce se predau în clasa a treia, istoria Românilor ar ocupa rolul precumpănitor și ast-fel-am avea o trăsătură de unire între materiile ce se predau în clasele cursului inferior. Clasa a patra ar veni să grupeze într'un singur mănunchiu miezul faptelor învățate în trei ani și suntem siguri că, cu chipul acesta, și istoria Românilor și cea universală s'ar învăța mai cu folos ca azi. În cursul superior, pe urmă, după ce elevul a căpătat o concepție justă și sistematică despre istorie, poate intra în amănunte; poate învăța și istoria Franței și a Chinei, fără a neglija nici atunci istoria patriei.

Negreșit că aceste modificări în programul învățămîntului istoriei în cursul secundar nu le putem propune decît în trăsături generale, indicînd mai mult calea și sensul

ce s'ar cuveni să aibă o viitoare reformă în această privință, — căci, ne e o datorie s'o spunem nu avem experiența ce se cere în asemenea cazuri. Ar fi de dorit ca ministrul cultelor și al instrucțiunii publice să dea unui om competent și special misiunea de a face un raport amănunțit asupra învățămîntului istoriei patriei, comparativ cu al istoriei universale în țările civilizate. Din acel raport s'ar vedea negreșit, cari măsuri sunt aplicabile cu folos la noi și cari nu, — iar cheltuielile necesitate de studiile preliminare ar fi cel puțin tot așa de utile ca și acele cari în deobște se fac de guverne din fondurile secrete, căci ar fi vorba de sănătatea și de viigoarea morală a urmașilor noștri, a României viitoare.

V

Altă cauză, este felul cum se predă sau mai bine cum se învață istoria în clasele primare de la țară și de la oraș. Pentru aceasta răspunzători sunt în primul rînd învățătorii și institutorii noștri.

Ce învățatură capătă acești preoți ai culturii sub punctul de vedere al istoriei naționale, cel mai interesant, cel mai atrăgător, cel mai însemnat obiect pentru dînșii și pentru elevii lor? În școalele normale de institutori și de învățători se învață istoria țării și une ori se învață bine; dar imensa majoritate a învățătorilor și o mare parte din institutori nu sunt absolvenți ai acelor școale, ci posedă cei dintîiu abia patru clase gimnaziale, iar cei de-al doilea șapte clase, une ori bacalaureatul.

Să ne punem în situația absolventului de patru clase, care se sue în căruță și o pornește la țară cu gîndul să se facă învățător și atunci vom vedea cită cultură, cită demnitate morală, cită conștiență despre marele rol ce le incumbă au învățătorii noștri. Pentru a poseda aceste stări su-

fletești, trebuie să ai o educațiune solidă și morală care să nu te lase să șovăești în cale, și o instrucțiune suficientă care să-ți dea o autoritate oare-care asupra oamenilor cu cari vii în contact. Cit despre instrucțiune am văzut, în ce ne privește, ce caos nedescurcat trebuie să fie în capul absolventului de patru clase gimnaziale. Educațiunea însă este de zece ori mai slabă decît instrucțiunea și nu ar fi destul dacă am zice că e nulă; ar trebui să spunem: negativă.

În școlile primare, profesorul, în mai apropiat contact cu elevul decît în gimnazii, are nevoie de o autoritate mai mare și, ne e rușine s'o mărturisim, și-o menține adesea numai prin bătae. Aceasta este singura educațiune ce se dă elevilor în clasele primare, pe lângă «posturi», «în genuchi», ș. a. Aceste procedee în adevăr întăresc «autoritatea» profesorului și acesta ajunge în ochii elevilor săi un «Hannibal ante portas» sau o «caua» de care ei se tem mai rău ca de șarpe; dar educațiunea păgubește strașnic. Copilul de țaran, de mahalagiu care are prilej să vadă acasă pe părinții săi beți, bătîndu-se între dinșii, înjurîndu-se trivial, bătîndu-și odraslele fără motive, mai are lipsă de a vedea și în școală pe profesor beat, bătînd elevii, înjurîndu-i și nesocotîndu-i, pentru a se «moraliza» complet și a-și desăvîrși «educațiunea»!...

În gimnazii, profesorii nu bat pe elevi decît rare ori, dar în schimb nu-și bat capul cu ei. Puțin le pasă lor, dacă elevii învață sau nu, destul este să le meargă leafa și să-i lase inspectorul în pace. Cele mai multe ori profesorii se mulțumesc să îndruge lecția pe din afară, fără a ținea socoteală de auditorii lor; une ori chiar o citesc pe carte, căci alt-fel n'ar putea să treacă ceasul.

Ce trebuie să fie în capul absolventului de patru clase? Un caos nesfîrșit în materie de instrucțiune; iar ca educațiune o imoralitate și o plătitudine desgustătoare! Și să se noteze că învățătorul este adese-ori pleava absolvenților de patru clase!

Acesta este omul menit a forma tinerile noastre generațiuni de la țară? Mai întii, cum își va înfățișa el treaba pentru care îl trimite «guvernul» la țară? Ca o funcțiune grea, de mare importanță în Stat, sau ca o sinecură, ca o căpătuială, ca o slujbă obișnuită? Să ne mai mirăm cînd vedem pe învățători brigînd posturi de scriitori la tribunale, pentru simplul motiv că a-ceastă din urmă slujbă e relativ mai rentabilă?

Ce autoritate, ce respect, ce încredere va inspira învățătorul țaranului, cînd acesta îl poate prinde zilnic cu ocaua mică, cînd îi poate găsi mii de puncte asupra cărora învățătorul e mult mai puțin luminat decît săteanul, și cînd acesta nu poate primi sfaturi de la dînsul, un om nevrîstnic, incult, imoral.

Și apoi ce pildă să ia țaranul de la învățător, cînd acesta în prima Duminică după ce a sosit în sat, se duce la cîrciumă și se pune la vorbă cu oamenii, cinstindu-i și crezînd că ast-fel le face un bine? Apoi învățătorul intră în coliba săteanului și în loc să-i aducă moralitatea, îi aduce corupția și rivnește la muerea lui. Ce sentiment poate inspira țaranului un asemenea povățuitor? Să ne adresăm tuturor oamenilor culți, și să-i întrebăm: și-ar da copii pe mîna unor asemenea desfrînați? Ce să mai zică atunci țaranul? Cu chipul acesta să-l facem să aibă încredere în școală?

George I. Mezincescu.

(Va urma)

POLONII ȘI RUTENII DIN GALIȚIA ⁽¹⁾

II

Dar nu întreg poporul polonez participă la politica pe care o fac *șlahțiții*. Cei mai mulți Poloni nici nu o înțeleg. Aceștia fac o altă politică: și ei vor să reconstituiească Polonia, dar țin ca această reconstituire să se facă în armonie cu cerințele moderne ale *autonomiei naționale*. Ei nu vor deci să restabilească vechea Polonie a *șlahțiților*, dar nici Polonia, pe care o vizează ei, să nu fie, după părerea lor, strimtorată în hotarele ei înguste-etnice, ci să fie restabilită o «*Polonie în hotarele atracțiunii voluntare*» — adică Rutenii să se atașeze de *bună voce* (!) la acest regat polonez, ce ar fi să reinvie în viitor!

Dar chiar acești Poloni, ce-și zic *democrați*, nu au prea pus străduință, ca să merite simpatiile Rutenilor. Nici-odată ei n'au crezut de cuviință a sprijini și apăra revendicațiunile autonomiste ale Rutenilor din Galiția orientală, și ast-fel e învederat, că fraza lor despre o «*Polonie în hotarele atracțiunii voluntare*», nu este decît o teorie platonicească sau poate chiar un simplu pretext.

D. Jarosiewicz citează aci cîte-va exemple cari dovedesc pertinentamente, că și democrații polonezi, întocmai ca *șlahțiții*, nu numai că nu recunosc legitimitatea aspirațiunilor rutenești din Galiția, ci le combat chiar.

Contele Badeni, pe cînd era guvernator al Galiției, făcuse pe o seamă de Ruteni să creadă că are intențiunea de a-i «împăca», acordîndu-le cîte-va concesiuni. Dar aceasta nu era decît o manoperă de a produce în Rutenime o divisiune. Contele Badeni reuși, nu-i vorba, să înduplece pe cîți-va Ruteni mai «moderați» să primească a fi

aleși, deputați-*guvernamentali* în Camera Austriei, sub cuvînt că guvernul austriac ar fi dorind să stabilească un compromis cu Rutenii. «Era un moment, zice d. Jarosiewicz, cînd naivii Ruteni își făceau ilusia, că acest compromis ei au să-l facă într-adevăr cu guvernul austriac, și ast-fel ideia era chiar întru cît-va populară în țară. Însă îndată ce se dovedi, că *contele Badeni se folosea de autoritatea guvernului și chiar de prestigiul Coroanei spre a face din Ruteni instrumente maleabile ale politiceii șlahțiților*, și căuta a-i cîștiga nu pentru Austria, ci numai pentru Polonia istorică,— întreg poporul rutenesc se desfăcu de acest compromis, și azi pînă și oameni atît de onorabili și de meritoși, cum e de p. d. Barwinski, cari se mai pretează la această «împăcaciune», sunt timbrați de către popor drept trădători ai cauzei naționale rutene».

Polonii, cu contele de Bădeni împreună, n'aveau nici-odată intențiunen serioasă de a se împăca cu poporul rutean, pentru că o asemenea împăcare era identică cu băterea în retragere a Polonilor, cu recunoașterea sinceră și de fapt a drepturilor naționale ale Rutenilor, ceea ce, în ultima analiză, însemna împărțirea în două a Galiției și constituirea poporului rutean într'o individualitate politică distinctă.

Polonii, orbiți de cîlbul dreptului lîr istoric, nu înțelegeau și nu înțeleg să cedeze în acest punct. Ei voiau și vor să țină pe Ruteni la discrețiunea lor în speranța, că dacă nu acum, cel puțin în Polonia «reinviată» îi vor putea poloniza. În nici un cas ei nu vor să auză de o eventuală delimitare și individualizare națională a Galiției rutenești. Ei caută deci, întocmai ca Ungurii, să «împace» pe Ruteni cu

(1) Vezi *Liga Română* No. 14.

sofisme și cu cei 6 deputați rutenești filopoloni cari sunt actualmente în Camera Austriei.

Resistența cerbicoasă pe care o opun Poloniei revendicațiunilor rutenești poate deveni odată fatală Polonismului.

Rutenii sunt popor *rusesc*, iar Polonii, deși sunt și ei Slavi, sunt însă catolici și ast-fel într'un vecinic antagonism cu cei dintii.

Starea de opresiune în care sunt ținuți Rutenii nu putea trezi în ei sentimente de dragoste pentru Poloni. Din potrivă: o ură profundă străbate toate straturile poporului rutenesc în potriva a tot ce este polonez. Intre aceste două popoare dușmănia e vechiă, și precum se pare, implacabilă.

E însă de neînțeles atitudinea Polonilor. Vor să polonizez pe Ruteni? Dar secole întregi de viață comună trebuia să-i convingă pe Poloni că aceasta a lor tendință este și ea o simplă utopie. Și dacă nu era cu puțință polonizarea Rutenilor în epocile de glorie ale regatului polonez, o să fie posibilă azi și de aci înainte? Evident că nu, și nu se poate admite ca *șlahtiții* să nu vază și ei, în parte măcar, imposibilitatea patentă a acestor aspirații.

Iar dacă într'adevăr nu polonizarea este scopul pe care-l urmărește politica polonă în Galiția, atunci ce rost poate avea im-

pedicarea desvoltării naționale a Rutenilor? Nu poate avea alt înțeles, decît pe de-o parte nesațul șlahtei poloneze de a exploata roadele muncii unui popor de cîte-va milioane, pe de alta această politică de a ține pe Ruteni în dependență răspunde trebuințelor grandomane ale Polonismului degenerat în șovinism.

E însă de prevăzut, că și în această chestie politica poloneză va da amare roade, pentru-că nu trebuie perdut din vedere, că atitudinea Rutenilor într'un caz de conflagrațiune generală ar putea foarte ușor fi fatală nu numai Polonismului, dar și *monarhiei habsburgice*.

Ori-ce om cu judecată trebuie să admită, că tocmai interesele de conservare ale monarhiei vecine ar reclama, ca Rutenilor să li se creieze o situație națională cît se poate de mulțumitoare, spre a face ast-fel imposibilă gravitatea lor *spre Rusia*.

O iredentă rusească în Austria!... cine nu înțelege gravitatea acestui pericol?

Nu-l înțeleg mai ales bărbații de Săt ai Austriei! Nu-l înțeleg, pentru-că aminteri nu ar sprijini veleitățile poloneze în contra Rutenilor. Dar vorba lui Oxenstierna: e de necrezut, cu cîtă lipsă de inteligență sunt conduse anumite State!

Regulus.

CRONICA GENERALA

O ȘCOALĂ ROMÂNĂ DE FETE ÎN BANAT

Populațiunea română din Banat constituie, pe teritoriul pe care locuiește, o masă foarte compactă de 600.000 de suflete.

Românii din Banat sunt un popor foarte deștept, viu și ușor de însuflețit.

Dacă pînă acum ei nu au prea eșit în

primul plan al luptelor politice, cauza e, că sunt lipsiți de școli secundare românești. Dacă ei ar fi avut asemenea institute de cultură, Banatul ajungea în curînd un splendid centru de lumină.

Și nimeni nu simte mai mult, decît Bănățenii ei însuși lipsa unor asemenea institute de învățămînt, dovadă că ei de repetite ori și-au dat toate silințele posibile a-și

intemeia pe cheltuiala lor proprie școli de cari au nevoie.

Totdeauna însă guvernele maghiare s'au împotrivit, pentru-că nu era interesul lor, ca o populațiune românească atât de inteligentă și de viguroasă, cum sunt Români din Banat, să aibă prilej a-și desvolta aptitudinile sale culturale.

Acum de curînd «*Dreptatea*» din Timișoara publică, sub titlul «*Un cuvînt sincer către Bănățeni*», un apel al unui «*Lugoșan*» de a se completa școala românească elementară din Lugoș ast-fel, ca ea să poată servi drept o potrivită școală de fete menită a răspunde cel puțin celor mai înțeptoare necesități culturale ale populațiunii române de acolo.

Autorul își termină apelul său patriotic cu următoarea considerație:

Creștere conformă esigențelor și recerîntelor noastre numai în instituttele noastre proprii se poate da.

Instrucțiã străină nouă nu ne poate fi nici de cît priincioasă, fiind în parte fundamental greșită. Scopul ei trebuie să fie nevoile și trebuințele vieții, iar nu umplerea minții cu teorii fără de scop și îndreptarea voinții spre lucruri de distracție și de plăceri. Avem lipsă de soții harnice și credincioase, de mame adevărate și pentru clasa inteligentă corespunzător culte și educate.

Din aceste considerațiuni apelez la simțul de jertfă al Bănățenilor în scopul de a face cu toții posibilă completarea școalei de fete din Lugoș.

Fără de școală nu poate fi cultură; fără cultură nu vom avea viitor.

ROMÂNII ÎN CHESTIUNEA ORIENTALĂ

Revista germană «*Die Nation*» publică un articol al d-lui *S. Günther*, sub titlul «*Popoarele peninsulei balcanice*», în care după ce arată origina și aspirațiunile deosebitelor populațiuni din acest colț al Europei, pomeneste și de Români.

Iată ce zice autorul în această privință: «Cu desăvîrșire altă situație au Români. Ei

locuesc întii regatul ce poartă numele lor la Dunăre și la Prut, dar mai ocupă și mari întinderi teritoriale în Ungaria și Bucovina, provincia rusească Besarabia, părți din Sîrbia răsăriteană și din Bulgaria apuseană, iar ca enclave, sub nume de *Cușo-Vlahi* sau *Aromâni*, ei losuesc și în Macedonia, Tesalia, în Elada și pînă la porțile Atenei.

Pentru etnografie este încă o enigmă origina celor cite-va comune românești din *Istria*. Patria adevărată a tuturor acestor Români risipiți, (din Macedonia și Istria), este vechia *Dacia*, care a fost cucerită de *Traian* și apoi romanisată; dar între învățați există încă o deosebire de vederi în privința chestiunii de a se ști, dacă acești Daci romanisați au stăruit fără întrerupere pe vechea lor glie, sau dacă, după ce au trăit un timp în dreapta Dunării, au luat de nou *Dacia* în stăpînire. În ori ce cas limba română se presintă, între limbele Orientului, cu desăvîrșire izolată. Cu toate că ea a primit o mulțime de cuvinte slave în vocabularul ei, ea este o lămurită ramură latină care se aseamănă cu limba italiană și în privința eufoniei.

Posițiunea excentrică a României, o pune la distanță de încurcăturile revoluționare din peninsula balcanică. E și natural să fie așa, mai ales că vechia și legitima ură a Românilor în contra asupritorilor lor turci de odinioară este azi cu desăvîrșire stinsă, și cele două State nu mai au nimic de împărțit între sine.

Însă fără ură de rasse nici un popor oriental nu poate trăi, și ast-fel ura actualei generațiuni a Românilor este îndreptată în contra Maghiarilor, pentru-că în Ungaria locuesc peste două milioane de Români. Deja anul 1848 a dat înfiorătoare probe despre aceasta adinc înrădăcinată ură de rasse, și aceste probe s'ar reînoui și astăzi dacă li s'ar da un binevenit prilej.»

ȘCOLILE MAGHIARE ÎN CROAȚIA

Croația-Slavonia este o provincie autonomă sub Coroana Sf. Ștefan. În virtutea legilor existente, limba croată este limba oficială în viața publică. Dar Maghiarii nu prea țin seamă de legi ce garantează oarecari drepturi altor popoare și de aceea ei de mult au încălcat aceste precize dispozițiuni ale legii. Așa, între altele, ei au găsit mijlocul ca pe teritor croat să înființeze școli maghiare, *pe seama copiilor funcționarilor unguri* de la căile ferate, pentru că aceste căi de comunicație țin de administrația centrală de la Budapesta și sunt ast-fel un domeniu de exploatare pentru Unguri.

Natural, că școlile maghiare trebuiau să nemulțumească pe Croați, cari vedeau în ele începuturi de maghiarizare. Sunt ani la mijloc de când aceste școli funcționează în Croația.

Dar acum de curind, demnul Arhiepiscop al Croaților, *Strossmayer*, face tot posibilul în contra acestor pepiniere de maghiarizare, ceea ce a deslănțuit furia ziarelor ungurești, cari nu înțeleg cum poate îndrăzni cine-vă să se opună politicii lor de grandomanie.

NOUI VICTIME

Prigonirile în Transilvania se țin lanț. Zi de zi Români onești și harnici sunt condamnați și aruncați în pușcării și caliciți în amende de bani.

Așa citim în *Tribuna* din Sibiiu:

Se știe că în 24 Ianuarie a. c., faimosul tribunal regesc din Alba-Iulia — care în timpul din urmă și-a făcut o adevărată reclamă prin sentințele-i aduse asupra acelor Români, cari au avut trista ocaziune de a fi tîriți înaintea lui, — a declarat de «*agitatori*» pe următorii domni: *Basilii Morariu*, de present paroh gr.-cat., în Poiana

Aiudului; *Crucian Simu* învățător, și *Ioan Simu* cleric de anul al III-lea în Blaj, — toți din Ciufud, comună aproape de Blaj. Causa? Pentru-că în vara anului 1894 — conduși de dorul propășirii neamului lor — au încercat a constitui un cor bisericesc din tineretul acelei comune.

Faptei aceștia creștinești și laudabile, Ungurii atribuindu-i pe nedrept caracterul unei agitații contra lor, a urmat condamnarea sus amintiților domni.

Apărarea înaintea juriului din Alba-Iulia și pentru ei s'a dovedit zadarnică.

Tribunalul s'a pronunțat asupra acestui proces în modul următor: a condamnat pe domnul *Morariu* la un an și jumătate temniță de Stat și 300 fl. amendă în bani; pe domnul *Crucian Simu* la un an și 200 fl. v. a., iar pe simpaticul teolog *Ioan Simu* la 6 luni închisoare de Stat și 100 fl. v. a., amendă în bani.

Contra acestei condamnări s'a înaintat la timpul său recurs la Tabla Reg. din Cluj, prin d-l avocat *Rubîn Patița*.

Azi la 18 Aprilie c. li s'a înmănuat condamnăților răspunsul Tablei Reg. sub numărul 676/1897 Aprilie, în urma căruia pedeapsa se reduce ast-fel:

D-l *B. Morariu* este condamnat la 10 luni închisoare de Stat și 150 fiorini pedeapsă în bani.

D-l *Crucian Simu* la 8 luni și 100 fl., iar *Ioan Simu* la 4 luni și 40 fl. v. a.

Tot odată Tabla Reg. le aduce la cunoștință, că: *for de apelație mai sus nu se dă!* Precum sunt însă informat, d. *Rubin Patița* avind în vedere schimbarea sentinței tribunalului din Alba-Iulia, prin Tabla Reg. din Cluj, pe basa dreptului a înaintat Curiei (Curții de Casație) actele spre revizuire.

E de însemnat, că Tabla Reg. nu a *motivată cu nimic reducerea pedepsei*.

Ce va mai fi, vom vedea! Ușile închisorii însă în tot cazul sunt deschise și pentru acești domni, cari așteaptă cu su-

risul pe buze, — și în curînd bravul tînăr *Aurel Ciato* va avea colegi de suferință...

În fața atîtor atacuri ce parte s'a des cărcat asupra noastră, parte ne amenință cu lovire, revoltați în suflet ne zicem cu ochii spre cer: «*Dar pînă cînd*»?...

NOU PROCES AL TRIBUNEI

Parchetul din Cluj caută să-și îndeplinească în conștiință porunca, ce-o are de la guvernul Bar. Bánffy, de a suprima *Tribuna* din Sibiu pe cale de procese costisitoare.

Ast-fel zilele trecute redacțiunea ziarului «*Tribuna*» fu înștiințată, că i se intentează un nou proces pentru un articol, apărut acum șase luni, sub titlul *Mehadica*.

CHIRIE PENTRU «DOMICILIU» IN PUȘCĂRIE!

E ne mai pomenit, dar faptul se petrece în Ungaria, așa că nu trebuie să surprinză pe nimeni.

Iată: membri comitetului național condamnați în procesul Memorandului și internați apoi în pușcăriile de la Vaș și Seghedin au fost, precum se știe, grațiați, după ce au suferit chinurile temnițelor un an și vr'o cite-va luni.—

Acum ei se pomenesc cu o socoteală din partea autorităților maghiare care cer, ca ei să plătească suma de 600 fiorini «chirie de domiciliu» pentru timpul cît au «locuit» în celulele temnițelor de la Vaș și Seghedin!

E o infamie, pretențiunea aceasta? Negreșit, dar e un sistem în infamiile maghiare: tendința de a ruina materialicește pe toții Români ce-și ridică glasul pentru apărarea drepturilor lor naționale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INFORMAȚIUNI

Banca românească «*Economul*» din Cluj, în urma avîntului îmbucurător pe care l'a luat în ultimii ani, a hotărît să-și mărească capitalul social (care este de 50.000 fiorini) cu încă 50.000. În scopul acesta, direcțiunea băncii a deschis o subscripțiune la aceasta a doua emisiune de acțiuni. Vor fi în total 1.000 de acțiuni de cite 50 fiorini una. Procentele pentru aceste acțiuni sunt de 6 la sută.

*

Valiul din Bitolia a dat Românilor din Muloviște voie a se folosi de aci înainte de limba română în biserica lor. Deja de vr'o două săptămîni serviciul divin se face în românește și populațiunea e foarte veselă din această cauză.

*

Citim în «*Tribuna Poporului*»: «Comunitatea ungurească din Galați se plînge amar în foile

ungurești de «barbaria» (?) guvernului României care a închis școala ungurească din Galați. Insuș presidentul comunității recunoaște însă, că școala s'a închis, de oare-ce n'are cele trebuincioase. Totuș foile ungurești strigă, par'că guvernul României ar fi dator să țină Ungurilor școala *ungurească*.... Ei pe noi ne împiedică să ridicăm pe banii noștri! Și slavă Domnului, noi nu suntem «o mîna de oameni,» ca Ungurii din Galați, ci milioane.»

*

Confrații noștri de la *Gazeta Macedoniei* aduc următoarea știre:

O frumoasă și simțitoare mișcare a fraților noștri Albanezi se observă atît în Albania cît și în Macedonia. Cărțile abanezești, cari se introduc aici, deschid ochii voinicilor Albanezi. Acei dintr'înșii cari posed conștiința națională, repudiază ori-ce amicitie cu dușmanii imperiului

otoman, căci numai acesta poate să garanteze consolidarea și dezvoltarea elementului Albano-român.

Mai ales cărțile fraților S. H. F. și N. G. F., tipărite în București, sunt citite cu multă tragere de inimă; căci ele sunt cele mai bune cărți albanezești, ca și autorii lor, cari sunt cei mai buni naționaliști albanezi.

*

Guvernul maghiar numește în fie-care an inspectori «regești» *ad-hoc* pentru examenele de bacalaureat la liceele profesionale din Ungaria.

Cetăm acum în ziarele ungurești, că pentru liceul românesc din Brașov, guvernul a numit inspector pe Ungurul *Putnoki* (Ungur născut în București), iar pentru liceul românesc din Beiuș a fost numit inspector faimosul *Moldovan Gergely* renegatul renegaților.

Cine a ajuns să «inspecteze» cultura românească a tinerimii noastre din acele institute de învățămînt!

*

Ciobanul *Cîrțanu*, care fu mai deunăzi în Capitală, s'a dus iar la Viena, la «împărăție» să-și vază de petiție. Ne-a scris și nouă o scrisoare în care ne spune, între altele, că «*Vienezii-s tare bucuroși că domnu Lueger a ajuns primar*». Dar pînă să ne sosească scrisoarea, s'a reîntors și *Cîrțanu* la Sibiu!.....Curat, par-că-i un fel de Monte Cristo!

*

Domnul Enea Hodoș, profesor în Caransebeș a întreprins o lucrare foarte recomandabilă și vrednică a fi sprijinită, voind să editeze peste munți, o bibliotecă populară.

Pînă acum a apărut numărul întâi. Numărul costă 14 cr. (30 bani)

«Biblioteca noastră» este anunțată ast-fel:

Dorința d'a ceti cărți plăcute, folositoare și ieftine se arată în măsură tot mai mare la publicul nostru român. Am ținut seamă de această dorință, și luind înțelegere cu cîți-va prieteni literari, am întemeiat publicațiunea «*Biblioteca noastră*».

Scrierile autorilor români, literatura populară și operele autorilor străini în traducere bine îngrijită, vor găsi loc în această «Bibliotecă.» Se va îngriji, ca pe fie care lună să apară cel puțin un număr, cu prețul cel mai moderat posibil.

Se pot face și *abonamente* la «Biblioteca Noastră» pentru o serie de 5 și de 10 numere.

Seria de 500 stă 70 cr. sau 1 Leu 75 de bani,

Seria de 10 costă 1,40 fl. sau 3,50 Lei.

Abonamentele, și tot ce aparține «Bibliotecii Noastre» se adresează la Caransebeș către directorul publicațiunii

E. Hodoș.

Sub presă: Iancu Hunyad de Ios. Bălan cu două ilustrațiuni comandate anume pentru «Bibl N.»

În pregătire *Simeon Balint*, biografie cu un portret, *Cestiuni de igienă* de Dr. C. Popasu, *Poftă bună* de Zotti Hodoș, *Din amintirile unui vînător* de I. Turghenev, cu portret și o notiță biografică.

*

Zilele acestea a ieșit de sub tipar o interesantă broșură sub titlul: *Românii în revoluțiunea lui Gheorghe Dosa (1514) (Studiu din istoria Românilor de peste munți.)*

Autorul acestei monografii este domnul *Sep-timiu Sever Secula*, un tînăr transilvănean.

Scrierea se găsește de vînzare la toate librăriile

*

După cum anunță în numărul său de Paști. «*Gazeta Bucovinei*», din cauze redacționale, e necesită să-și *întrerupă apariția* pe un timp oare care.

*

Ziarul grecesc *Patris* din capitală reproduce, după *Asti* din Atena, stirea că vre-o 30 de Români au luptat alături cu Turcii și cu Albanezii în contra bandei de insurgenți greci, condusă de un oare-care *Tachi*.

După știrile primite la *Gazeta Macedoniei*, iață cum stă faptul:

Românii din Epir au suferit pagube mari din partea armatei grecești, care a bombardat comunele Paltinu, Preveza, Damasi etc.

Indignați de aceasta, 100 de voinici Armâni s'au pus sub comanda tînărului *Tegu-Iani* din Perivoli, și au cerut arme de la guvern, ca să lupte alături cu armata imperială în contra Grecilor.

Guvernul otoman s'a grăbit să le acorde cererea, și ast-fel Românii au putut să lupte cu bravură, în contra dușmanilor imperiului.

La Paltinu a avut loc prima ciocnire între această armată, și banda numeroasă de insurgenți greci, condusă de renegatul *Tachi*.

După o luptă crîncenă, banda de insurgenți a fost exterminată cu totul. *Tachi* abia a putut scăpa cu viață.

Tegu-Iani este un tînăr de vre-o 20 ani, absolvent al gimnaziului Eforiei Române din Bitolia.

Pentru prima dată Românii de la Pind au ridicat armele în contra Grecilor.